

O p i s
projektu podstawowego parku
w
J A B Ł O N N I E

Opracował

prof. dr Gerard Ciołek

1955-1957

Ciołek

I. K o m p o z y c j a .

U w a g i w s t ę p n e .

Ogólna zasada kompozycji opiera się na istniejących elementach architektonicznych, roślinnych i przestrzennych, wciągając je w nowy układ, bez tendencji do ścisłej rekonstrukcji stanu historycznego. Projekt odtwarza podstawową dawną sieć komunikacji, system alei, promieniście zbiegających się ku pałacowi; uzupeknia ją jednak nowymi drogami, o różnym przeznaczeniu i charakterze, dla obsługi terenu. Również woda bazuje na śladach dawnych cieków, jakkolwiek jest szerzej rozwinięta z uwagi na inny charakter kompozycji oraz na specjalne zadania, jakie są dla niej przewidywane, a mianowicie odwodnienie terenu wobec projektowanego sąsiedztwa wielkiego stopnia wodnego na Wiśle, w stosunku do którego ogród znalazłby się w depresji.

O ś b r a m a - p a ł a c .

Od bramy wjazdowej prowadzi szeroka aleja o 4 rzędach lip, pod którymi biegną dwa chodniki dla pieszych. Na skrzyżowaniu osi głównej z linią łączącą 2 pawilony, projektowany jest wielki basen kolisty o średnicy ok 80 m, z wyspą istniejących drzew. Droga wjazdowa zatacza wokół basenu koło, łącząc się na placu, z którego biegną dwie drogi ku pałacowi, droga do garaży oraz droga do domu gościnnego. Drogi do pałacu znajdują się po brzegach obszernego trawnika wgłębionego, na którym luźne drzewa. Obniżenie trawnika ma na celu optyczne podniesienie bryły pałacu. Drugi obszerny plac rozciąga się przy pałacu; ujęty jest dwoma pawilonami oficyn.

Na półn-wsch. od tej osi wznosi się wzgórze, na którym za-
bytkowy pawilon chiński w kępach drzew i krzewów, za nim w głą-

bi, w sąsiedztwie gospodarstwa ogrodniczego, murowana zabytkowa grota, przeznaczona w projekcie na muszlę koncertową. Przy niej plac trawnikowy, ujęty w szpalery tywopłotowe i pergolę.

Oś pałac-kaskada.

W przedłużeniu osi brama-pałac, w stronę Wisły, rozwija się główny trzon kompozycji ogrodowej. Zaczyna się on zespołem parterów na tarasie pałacowym, którego krawędź ujęta jest w balustradę żelazną w filarach ciosowych, z latarniami i wazonami. Wachlarz ramp sprowadza na dolny taras, ciągnący się wokół kanału. Na tym tarasie znajdują się partery kwiatowe, a jego ściany stanowi skarpa wałów, gęsto zadrzewionych. Na wałach tych biegną aleje. Brzegi kanału ujęte są w cembrowinę, przerwana w kilku miejscach schodami, wpuszczonymi w wodę. W części bliższej kaskadzie przy kanale znajdują się fontanny, pod którymi przeprowadzony jest przepust kanału odwadniającego

Kończącym akcentem jest pięciostopniowa kaskada, o bogatej plastyce architektonicznej, do której woda dochodzi z wielkiej fontanny, koronującej cały zespół. Istnienie wału wiślanego oraz projektowane jego znaczne podwyższenie z racji budowy stopnia wodnego na Wiśle stwarza konieczność zamknięcia tej osi kompozycji własnym akcentem plastycznym.

Oś pałac-żuk Poniatowskiego.

Powyższa oś biegnie mniej więcej środkiem górnego ogrodu. W części bliższej pałacu przechodzi ona otwartą przestrzenią aż do zabytkowego żuku Poniatowskiego, gdzie następuje przecięcie się z pierwszym pasmem zadrzewień. W następnej polanie aleja przechodzi obok domu gościnnego /~~arekixkixkixkixkixkix~~, i dalej wchodzi w zawrty las, przecięty sicią dróg i ścieżek o promieniastym układzie, wiążących się w rondo, i krzyże i gwiazdy.

Aleja ta kończy się obszernym placem kolistym.

Na wschód od niej, począwszy od południowej oficyny przy pałacu, ciągną się wzgórza, porośnięte mieszczącym lasem. Las ten zamyka ogród od południa, kryjąc w sobie zabudowania, nie wchodzące w obręb ogrodu. W lesie tym, obok duktów prostoliniowych przeprowadzona jest wąska ścieżka, o płynnym przebiegu.

Po zachodniej stronie osi, przy krawędzi skarpy, znajduje się zabytkowa grotta, w kształcie sztucznej ruiny, nad którą wznosi się kilka kolumnienek monopterosu. Obok projektowany jest w zatoce terenowej amfiteatr, a właściwie audytorium pod otwartym niebem, z kilkoma rzędami ław. Zaplecze sceny posiada architekturę, nawiązującą do motywu sztucznej ruiny.

Ogród dolny stanowi w swej południowej części otwartą ławkę, która przechodzi w stronę głównego kanału w zwarty masyw łęgowy. Sieć dróg obrzeżnych i przekątnych, w tym wielka aleja, łącząca pałac z narożnikiem ogrodu, obsługuje ten teren. Aleja ta łączy się z duktem, prostopadłym do głównego kanału i stanowiącym jakby poprzeczną oś założenia. W zachodniej części tego obszaru wije się kanał odwadniający, częściowo w przestrzeni otawrtej, częściowo w gąszczu łęgu; przecięty jest on kilkoma mostami.

C z ę ś ć p ó ł n o c n o - z a c h o d n i a .

Obok wielkiej oficyny, z własnym dziedzińcem gospodarczym, wznosi się klasycystyczna oranteria. U jej szczytu przebiega obrzeżna droga na krawędzi skarpy, ku bramie folwarcznej. Dwa wielkie masywy zadrzewień tworzą obramienie obszernej polany, na której pojedyncze drzewa; po zachodniej jej krawędzi jest kanał odwadniający. Trzon układu sieci drożnej stanowi wielka aleja, prostopadła do głównej osi założenia, składająca się

z szeregu segmentów o zmiennej szerokości. Łączy się ona w narożniku pół-zach. ogrodu z drugą wąską aleją, biegnącą od pałacu; w miejscu przecięcia jej z kanałem odwadniającym projektowana jest wyspa o czterech nostach, z wielką fontanną, o kilku czarach. Brzegi kanału ujęte są w promenady. Kilka węzłów o dekoracyjnym układzie oraz zespół parterów, tarasowato opadających w pół-zach narożniku ogrodu, dopełnia jego wyposażenia.

Nadmienić należy, iż projekt przewiduje oświetlenie ogrodu za pomocą wolnostojących latarni na cokółkach kamiennych. Ustawione one będą w węzłach dróg, na osiach, stanowiąc nocą punkty świetlne - kierunkowe, natomiast w dzień, swą bogatą formą wzbogacą niewątpliwie plastyczne wyposażenie ogrodu.

II. Z a d r z e w i e n i e

Zasadniczy zrąb drzewostanu istnieje, lecz jest zdewastowany i zdziczały, a grupy krzewów uległy całkowitemu zniszczeniu. W dolnym parku przeważają zespoły łąkowe, na górnym tarasie elementy lasu sosnowego z domieszką dębu i wiązu. Wyróżniają się piękne okazy drzew parkowych m. i świerków i modrzewi.

Stosunkowo bogaty asortyment projektowanych drzew i krzewów, ma na celu wzbogacenie istniejącego drzewostanu o elementy drzewek dekoracyjne, pod względem pokroju i barwy. Do takich zaliczyć należy: *Acer negundo*, *Aesculus hippocastanum*, *Ailanthus glandulosa*, *Betula*, *Cornus*, *Crataegus*, *Cydonia*, *Eleagnus*, *Gleditschia*, *Malus*, *Philadelphus*, *Platanus*, *Populus italica*, *Prunus*, *Rosae*, *Salix pendula*, *Sorbus*, *Spiraea*, *Syringa*, *Thuja*, *Taxodium*, *Magnolia*, *Liriodendron* i i.

Układy drzew projektowane są zarówno rytmiczne w alejach, jak też i malarsko grupowane w kłombach, X skupinach i przesłonach.

Drogi, prowadzone w istniejących zadrzewieniach, jak też i brzegi kanału odwadniającego muszą otrzymać uzupełniające zadrzewienie i zakrzewienie, podobnie i niektóre wyłysiałe li-zjery skupin dawnych. Trasowanie dróg w istniejących drzewostanach należy ściśle uzależnić od sytuacji drzew w naturze, tzn. to też proponowane ciągi mają raczej charakter orientacyjny i powinny być korygowane w zależności od stanu i składu zespołów, dla uniknięcia kolizji z obowiązującymi zasadami konserwatorskimi. Wszystkie płaszczyzny trawnikowe powinny być na nowo urządzone, tj. przeorane, użyźnione i obsiane odpowiednią mieszanką.

III. R o b o t y z i e m n e .

Z uwagi na dogodne warunki terenowe, roboty niwelacyjne przy budowie dróg nie stanowią zbyt wielkiej kubatury. Więcej uwagi poświęcić należy prawidłowemu uformowaniu profilów podłużnych dróg, schodzących z górnego tarasu na dolny, dla uzyskania prawidłowych spadków, w granicach 4 - 6%.

Poważniejsze roboty ziemne wiążą się z urządzeniami wodnymi i tu należy się liczyć ze znaczną najwyższą wykopów nad nasypami. Nadmiar ziemi należy przede wszystkim ulokować w niwelacjach lokalnych depresji i podmokłych miejsc, dla przekształcenia profilu wału wiślanego od strony ogrodu oraz dla celów termoplastycznych.

Ostateczne ustalenie niwelet dennych cieków wodnych musi być poprzedzone dokładnymi pomiarami oraz konsultacją ze strony władz wodnych. Podane w projekcie rzędne wysokościowe mają charakter orientacyjny i nie mogą służyć za podstawę do prac realizacyjnych. Te same uwagi dotyczą sposobu przejścia cieków przez ~~wna~~ wały ochronne, prostopadłe do wału wiślanego.